

พุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศล ฉบับหอสมุดแห่งชาติ : ความสัมพันธ์กับเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา¹

Phutthathamnai Khwamfan Phrachao Pasenthikosala of the Thai National
Library versions : Relation to Prophetic Lament for Krung Sri Ayutthaya

ธนบัตร ใจอินทร์*

Tanabad Jai-in

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศล ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เลขที่ 196 เปรียบเทียบกับเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา ผลการศึกษาพบว่า เนื้อหาเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยาล้ายคลึงกับเนื้อหาของอรรถกถา महाสุบินชาดก กล่าวคือ ผู้แต่งได้นำเนื้อหาความฝันและคำทำนายบางประการมาเพิ่มเติมในเนื้อหาของเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา และไม่ได้เรียงตามลำดับข้อตามที่ปรากฏในอรรถกถาดังกล่าว โดยนำความฝันมาเพียงบางประการ หรือนำคำทำนายสั้น ๆ มาใช้เท่านั้น ขณะเดียวกันก็มุ่งนำเสนอแนวคิดที่สัมพันธ์กันคือ อนาคตของสังคมที่เลวร้ายนั้นเกิดจากการละทิ้งศีลธรรมของคนในสังคมเอง เป็นการทำนายอนาคตเพื่อให้ตระหนักถึงความทุกข์ ความเดือดร้อนนานาประการ โดยมนุษย์สามารถหลุดพ้นหรือหนีรอดจากเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ด้วยการประพฤติปฏิบัติตนตามพระธรรม คำสอนในพระพุทธศาสนา ความสัมพันธ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความแพร่หลายของอรรถกถา มหาสุบินชาดกที่มีการผลิตซ้ำ หรือนำมาสร้างสรรค์ต่อยอดเป็นพุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศลหลากหลายสำนวน รวมถึงวรรณคดีเรื่องอื่นในสังคมไทย

คำสำคัญ: อรรถกถา มหาสุบินชาดก พุทธทำนาย ความฝัน พระเจ้าปเสนทิโกศล เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา ผลิตซ้ำ

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “อรรถกถา มหาสุบินชาดก: ความสำคัญต่อการสร้างสรรค์วรรณคดีไทย” ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี 2561

² กองศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยนเรศวร

Abstract

The purpose of the study is to compare the relationship between a story of The Prediction of King Prasenajit's Dream (No.196) from Thai national library, which was influenced by *Aṭṭhakathā Mahāsupina Jātaka* text, with The Prophetic Lament for Krung Sri Ayutthaya. The author then discovers that the latter's content looks similar to what mentioned in *Aṭṭhakathā Mahāsupina Jātaka*. Some of the dreams and predictions added in this Ayutthaya apocalyptic literature were derived from the Pali text, but the selected stories were abbreviated and did not follow by their former orders. Nevertheless, according to both books, the suggestion is that the future distress would cause by men's evil deeds. The prediction warned the Buddhists not only to avoid committing any sins but also to practice morality in order to save themselves from the catastrophe. The literary relation reflects the popularity of *Aṭṭhakathā Mahāsupina Jātaka*, which was reproduced and re-created as The Prediction of King Prasenajit's Dream or other Thai literature.

Keywords: *Aṭṭhakathā Mahāsupina Jātaka*, The Buddha's Predictions, Dream, King Prasenajit, Prophetic Lament for Krung Sri Ayutthaya, Reproduction

บทนำ

วรรณคดีไทยจำนวนมากได้รับอิทธิพลจากนิทานชาดก ทั้งนิบาตชาดกและชาดกนอกนิบาต โดยเฉพาะปัญญาสชาดกอันเป็นชาดกนอกนิบาตกลุ่มใหญ่ที่สุด โดยกวีได้นำเนื้อหาของชาดกมาโดยตรง หรืออาจนำโครงเรื่องมาดัดแปลงสร้างสรรค์ใหม่ ดังที่ธนิธ อยู่วิธี (2508, น. 1) ได้กล่าวว่า “ชาดกหรือนิทานต่าง ๆ นี้ เป็นปัจจัยสำคัญที่นักวรรณคดีของไทยได้นำเอามาดัดแปลงแต่งเป็นวรรณคดีเรื่องต่าง ๆ ขึ้น ที่นำเอาเรื่องมานิพนธ์โดยตรงก็มี...ที่ใช้เป็นเค้าความคิดความโน้มน้าวผูกเรื่องผสมกับความคิดเห็นของกวีเองก็มี..” ซึ่งวรรณคดีไทยที่มีที่มาจากชาดก เช่น มหาเวสสันดรชาดกจากนิบาตชาดก กวีนำมาแต่งเป็นมหาชาติคำหลวง กาพย์มหาชาติ และมหาชาติกลอนเทศน์ กาพย์ชาดก กุณาลชาดก และสุสันธิชาดก ที่เจ้าพระยาพระคลัง(หน) นำเนื้อหาบางส่วนของทั้ง 3 เรื่องมาแต่งเป็นกาพย์กลอนเป็นต้น หรือปัญญาสชาดกเช่น สิริวิบูลกิตติชาดก นำมาแต่งเป็นกลบทสิริวิบูลกิติ พหุลาวีชาดก แต่งเป็นพหุลาวีคำฉันท์ สรรพสิทธิชาดก เป็นสรรพสิทธิคำฉันท์ รถมณฑลชาดก ดัดแปลงเป็นเรื่องพระรถเมรี และสุวรรณสังฆชาดกเป็น

ต้นเค้าพระราชนิพนธ์เรื่องสังข์ทอง นอกจากนี้มีวรรณคดีอีกเรื่องหนึ่งที่รับอิทธิพลมาจากนิบาตชาดก และมีเนื้อหาที่น่าสนใจ คือ พุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศล ซึ่งนำเนื้อหามาจากอรรถกถา महाสุบินชาดก มีเรื่องราวโดยสังเขปคือ

ราตรีหนึ่งพระเจ้าปเสนทิโกศล พระราชาแห่งเมืองสาวัตถี แคว้นโกศล ได้ทรงพระสุบินแปลกประหลาดจำนวน 16 ประการ พราหมณ์ปุโรหิตในราชสำนักทำนายว่า นิमितเช่นนั้นจะทำให้เกิดเหตุการณ์ที่เป็นอันตรายกับพระองค์ พระมเหสีและราชสมบัติ พราหมณ์เหล่านั้นจึงถวายคำแนะนำให้พระเจ้าปเสนทิโกศลประกอบพิธีบูชาญเพื่อสะเดาะเคราะห์ แต่พระนางมัลลิกาเทวีพระมเหสีทรงทูลขอให้พระเจ้าปเสนทิโกศลไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าก่อนที่จะปฏิบัติตามคำของพราหมณ์เหล่านั้น เมื่อพระพุทธองค์ได้ทรงสดับความฝันอันประหลาดทั้ง 16 ประการนั้น จึงทรงทำนายว่าความฝันดังกล่าวจะไม่ส่งเหตุการณ์ร้ายใด ๆ แต่จะเกิดขึ้นกับโลกนี้ในอนาคตถ้าหากผู้คนไร้ซึ่งศีลธรรมในการดำเนินชีวิต ก็จะทำให้ได้รับความเดือดร้อนและเกิดทุกข์เข็ญต่าง ๆ

ในวรรณคดีไทย กวีได้นำเรื่องราวข้างต้นจากอรรถกถา महाสุบินชาดกมาสร้างสรรค์เป็นพุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศลหลากหลายสำนวนซึ่งพบทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย โดยมีชื่อเรียกต่าง ๆ กันออกไป เช่น ความฝัน 16 ประการของพระยาปเสนทิโกศล ทำนายฝันพระยาปเสนทิโกศล ปัดเวนฝัน นิมิตสืบหกประการ มหาสุบินคำฉันท์ ลิลิตโสมพสนิมิต เป็นต้น

ในภาคกลาง พบวรรณคดีเรื่องพุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศลในสำนักหอสมุดแห่งชาติมี จำนวน 16 รายการ ซึ่งอยู่ในรูปแบบสมุดไทยดำ สมุดไทยขาว และสมุดฝรั่ง กระจายอยู่ในหมวดหมู่ต่าง ๆ ได้แก่ 1) หมวดวรรณคดี หมู่กลอนอ่าน และหมู่กลอนเพลงยาว-สังวาส 2) แผนกเขียนและจาร หมู่โหราศาสตร์ เมื่อตรวจสอบและเปรียบเทียบเอกสารโบราณทั้ง 16 รายการดังกล่าวแล้วพบว่า ส่วนใหญ่เนื้อความไม่ครบถ้วนและชำรุด แต่หลายฉบับก็เห็นได้ชัดเจนว่ามีสำนวนเนื้อความคล้ายคลึงกัน และสามารถจัดกลุ่มได้เป็น 3 สำนวนหลัก ได้แก่ *สำนวนเลขที่ 7* *สำนวนเลขที่ 10* และ *สำนวนเลขที่ 196* ผู้วิจัยพบว่ากลุ่มสำนวนเลขที่ 196 นี้ได้รับความนิยมและเผยแพร่มากที่สุด เนื่องจากจำนวนสมุดไทยในกลุ่มที่พบมีมากถึง 12 ฉบับ ซึ่งมากกว่ากลุ่มสำนวนเลขที่ 10 ที่พบ 4 ฉบับ และสำนวนเลขที่ 7 ที่พบเพียงฉบับเดียว

นอกจากนี้ยังพบว่า มีวรรณคดีอีกกลุ่มหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับอรรถกถา มหาสุบินชาดก หรือพุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศลอีกจำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา กาพย์พระไชยสุริยา และกาละนันทมโหสถ โดยพบว่ามีเนื้อหาความฝัน คำทำนายบางประการ หรือถ้อยคำสำนวนปรากฏอยู่ในวรรณคดีเรื่องดังกล่าว จึงแสดงให้เห็นความสำคัญของอรรถกถา มหาสุบินชาดก และพุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศลอีกประการหนึ่ง

ในบทความวิจัยนี้ผู้วิจัยนำอรรถกถาหาสุบินชาดก และพุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศล ฉบับหอสมุดแห่งชาติ จำนวนเลขที่ 196 มาเปรียบเทียบกับเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา ซึ่งเป็นวรรณคดีที่มีเนื้อหากล่าวถึงอนาคตของสังคมและพฤติกรรมต่าง ๆ ของผู้คนที่ยุ่นวย และมีความคล้ายคลึงกับพุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศลมาก โดยจะพิจารณาว่าพุทธทำนายความฝันพระเจ้า ปเสนทิโกศล ฉบับหอสมุดแห่งชาติ จำนวนเลขที่ 196 กับเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยามีการสร้างสรรคและสัมพันธ์กันอย่างไรบ้าง

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ด้านเนื้อหา แนวคิดของอรรถกถาหาสุบินชาดกและถ้อยคำสำนวนของพุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศล ฉบับหอสมุดแห่งชาติกับวรรณคดีไทยเรื่องเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างตัวบทวรรณคดีโดยวิธีอ่านแบบละเอียด (Close Reading) เพื่อเทียบเคียงให้เห็นลักษณะที่คล้ายคลึงหรือแตกต่างกัน ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์และวิธีการสร้างสรรค์เนื้อหาวรรณคดี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รวบรวมตัวบทเรื่องพุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศลจากแหล่งต่าง ๆ จากนั้นศึกษาและคัดเลือกเรื่องที่มีที่มาจากอรรถกถาหาสุบินชาดกเท่านั้น
2. รวบรวมวรรณคดีที่มีแนวคิด เนื้อหาเกี่ยวข้องกับอรรถกถาหาสุบินชาดก
3. ศึกษาค้นคว้าข้อมูลวิทยานิพนธ์ งานวิจัย หรือหนังสือที่เกี่ยวข้อง
4. นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และเรียบเรียง
5. สรุปและเสนอผลการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่าวรรณกรรมหาสุบินชาดก และพุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศล ฉบับหอสมุดแห่งชาติ มีความสัมพันธ์กับเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยาทางด้านเนื้อหา โดยก็นำเนื้อหาความฝันและคำทำนายเพียงบางส่วนของวรรณกรรมหาสุบินชาดกไปสร้างสรรค์เพิ่มเติม ซึ่งก่อนจะกล่าวถึงผลของการศึกษา ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อทำความเข้าใจภูมิหลังของตัวบทเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยาดังนี้

1. เอกสารที่กล่าวถึงเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา

เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา เป็นวรรณคดีที่ยังมีข้อถกเถียงเรื่องผู้แต่งและยุคสมัยที่แต่งในเบื้องต้นมีเอกสารหลักฐานสำคัญกล่าวถึงเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยาอยู่ 3 เรื่องดังนี้

1.1 คำให้การของขุนหลวงหาวัด

หนังสือเรื่องคำให้การของขุนหลวงหาวัด เดิมชื่อว่า พระราชพงศาวดารแปลจากภาษารามัญ เนื้อหากล่าวถึงพม่าตีกรุงศรีอยุธยาได้เมื่อ พ.ศ. 2310 ได้คนไทยที่มีบรรดาศักดิ์นับแต่พระเจ้าอู่หม่นพรและข้าราชการน้อยใหญ่ พระเจ้าอังวะจึงมีรับสั่งให้ถามคำให้การของเชลยชาวไทยที่ได้ไปคราวนั้น ด้วยหาพม่าที่ชำนาญภาษาไทยไม่ได้ จึงให้จดลงเป็นภาษามอญไว้ก่อนแล้วจึงแปลเป็นภาษาพม่าเก็บไว้ในหอหลวง พอพระสมุทวชิรญาณได้ต้นฉบับมาจากเมืองพม่าเมื่อ พ.ศ. 2454 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้กรมหลวงวงศาธิราชสนิท ทรงอำนวยการแปลหนังสือเรื่องนี้จากภาษารามัญเป็นภาษาไทย ซึ่งพงศาวดารนี้มีเนื้อหาระบุถึงการพยากรณ์เหตุการณ์บ้านเมือง ซึ่งคล้ายคลึงกับเนื้อหาเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีด้วย ดังนี้

...พระเจ้าสุริยเณรธาธิบดีนี้มีบุญญาภิหารและอิทธิฤทธิ์ ชำนาญในทางเวทมนตร์กายสิทธิ์มาก เวลากลางคืนก็ทรงกำบังพระกายเสด็จประพาสฟังกิจสุขทุกข์ของราษฎร และทรงตรวจตราโจรผู้ร้ายมิได้ขาด ทรงชุบเลี้ยงคนที่มีเวทมนต์ให้เป็นมหาดเล็กใกล้ชิดพระองค์ ...และทรงชำนาญในทางโหราศาสตร์ รู้คำนวณฤกษ์ยามชะตาบ้านเมือง ได้ทรงพยากรณ์กาลอนาคตเป็นพระราชนิพนธ์ไว้ดังนี้ว่า น้ำในแม่น้ำและคลองทั้งปวงจะแดงเป็นโลหิต เมฆและท้องฟ้าจะแดงเป็นแสงไฟ แผ่นดินจะไหวโดยมาก ยักษ์และผีป่าจะเข้าเมือง เสือเมืองจะหลีกเลียง ฤดูหนาวจะเป็นฤดูร้อน โรคภัยจะเบียดเบียนสัตว์และมนุษย์ทั้งปวง

โอหาว่านยาและผลไม้จะถอยรส เทพดาที่รักษาพระพุทธานุภาพจะรักษาแต่คน
พาล พวกที่อยู่ในศีลในธรรมจะถอยยศ มิตรจะกลับเป็นศัตรู ...ศิษย์จะสู้ครู
พวกพาลจะมีอำนาจ พวกปราชญ์จะตกต่ำ น้ำเต้าจะจม กระเบื้องจะลอย ผู้ดีจะ
เดินตรอก ชีครอกจะเดินถนน ...ฝูงมนุษย์จะอดอยาก ผีและเปรตจะอยู่กับคน
สมณชีพรามณ์จะร้อนใจ จะเกิดโจรผู้ร้ายแย่งชิงกันชุกชุม ...พระพุทธานุภาพจะ
เศร้าหมอง คนที่สนุกเฮฮาจะได้ครองสมบัติ คนต่างชาติต่างภาษาจะเข้ามาเป็น
เจ้านาย... (คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัดและพระราชพงศาวดาร
 กรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์, 2507, น. 131 - 132)

เหตุที่กล่าวว่ามีเนื้อหาระบุถึงเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยาขึ้นเนื่องจากในพงศาวดาร
 ระบุถึง “น้ำเต้าจะจม กระเบื้องจะลอย” ซึ่งเป็นความฝัน 2 ประการจากอรรถกถาหาสุบินชาดก
 ที่ปรากฏในเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา ว่า “กระเบื้องจะเพื่องฟูลอย น้ำเต้าอันลอยจะถอย
 จม” (กรมศิลปากร, 2542, น. 70) แสดงให้เห็นการปรากฏอยู่ของเรื่องดังกล่าวในสมัยปลาย
 กรุงศรีอยุธยา

1.2 พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม)

พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) เป็นเอกสารที่บันทึกเรื่องราว
 ตั้งแต่เริ่มสถาปนากรุงศรีอยุธยาต่อมาจนสุริยวงศ์สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ซึ่งในเนื้อความ
 ตอนหนึ่งได้กล่าวถึงเรื่องกรุงศรีอยุธยาจะมีอันตราย โดยกล่าวว่าเป็นพระญาณของสมเด็จพระเจ้า
 กรุงธนบุรีที่ทรงรู้เหตุการณ์ล่วงหน้าว่าจะสิ้นสุดแผ่นดินกรุงศรีอยุธยา แต่เนื้อความนั้นทำให้เข้าใจ
 ถึงเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา ดังความว่า

4

...อนึ่ง ณ วัน 7^๓2 ค่ำ ปีมะแมศก (จ.ศ. 1128 พ.ศ. 2309) ขณะเมื่อ
 กรุงเทพมหานครยังมิได้เสียนั้น พระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลทรงมีนิพนธ์ในเนื้อหน่อ
 พุทธางกูรเจ้า ตรัสทราบพระญาณ ว่ากรุงศรีอยุธยาจะเป็นอันตราย แต่เหตุอุบัติ
เมืองและราษฎรมิเป็นธรรม จึงอุทสาหะด้วยกำลังกรุณาแก่สมณพราหมณาจารย์
แลพระบวรพุทธศาสนาจะเสื่อมสูญเสีย จึงชุมนุมพรรคพวกพลทหารไทยจีน
ประมาณ 1,000 เศษ สรรพด้วยเครื่องศาสตราอาวุธต่าง ๆ และประกอบด้วย
ทหารผู้ใหญ่... แล้วยกออกไปตั้ง ณ วัดพิชัยอันเป็นที่มงคลมหาสถาน ด้วยเดช

พระบรมโพธิสมภาร เทพดาเจ้าอภิบาลรักษาพระพุทธศาสนาองค์สาธุการ...

(พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม), 2551, น. 35 – 36)

หลักฐานนี้มีความสัมพันธ์บางประการกับเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยาในลักษณะการกล่าวถึงอนาคตของบ้านเมือง และเหตุที่นำมาซึ่งความวิบัติของบ้านเมืองอันเป็นผลจากผู้นำและประชาชนไม่มีศีลธรรม

1.3 บทวิจารณ์เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยาของสมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพ

พระนิพนธ์บทวิจารณ์นี้อยู่ในหนังสือเรื่องประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 5 ซึ่งมีเรื่องตำนานกรุงเก่า ภูมิแผนที่พระนครศรีอยุธยา และการวิจารณ์เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา โดยสมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพกล่าวว่า “ตามความในเพลงยาวพึงเห็นได้ว่าผู้แต่งเพลงยาวบทนี้เป็นแต่อ้างตามคำพยากรณ์ที่มีอยู่แล้ว หาได้เป็นผู้พยากรณ์ไม่” และกล่าวว่าถึงเหตุที่เพลงยาวนี้ได้รับความนิยมน่า

...ที่จริงน่าจะเป็นด้วยคนชอบเอาพุทธพยากรณ์ในมหาสุบินชาดมาเปรียบในเวลาเมื่อเห็นอะไรวิปริตผิดนิยม เกิดเป็นภาชิตก่อนแล้วจึงเลยเลื่อนไปเข้าใจกันว่าเป็นคำพยากรณ์สำหรับพระนครศรีอยุธยา ผู้แต่งเพลงยาวนี้จะเป็นพระเจ้าแผ่นดินก็ตาม หรือไม่ใช่พระเจ้าแผ่นดินก็ตาม น่าจะปรารถนาความวิปริตอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเกิดขึ้นในสมัยนั้น จึงแต่งเพลงยาวนี้ด้วยความกลุ้มใจ ... เห็นจะมีใครมีใครถือว่าสำคัญมาจนเมื่อเสียพระนครศรีอยุธยา จึงเกิดเห็นสมดังพยากรณ์ เพลงยาวบทนี้ก็เลยศักดิ์สิทธิ์ขึ้น ... ครั้นเมื่อถามข้าราชการครั้งกรุงศรีอยุธยาที่ยังมีตัวอยู่ (เข้าใจว่าเมื่อแรกสร้างพระนครอมรรัตนโกสินทร์) ในรัชกาลที่ 1 ถึงแผนที่กรุงศรีอยุธยา มีผู้จำเพลงยาวพยากรณ์นี้ได้ตลอดบท (อย่างกะพรว่องกะแพรง) จึงให้จดลงไว้ข้างต้นสมุดเรื่องกรุงศรีอยุธยา... (กรมศิลปากร, 2542, น. 66 – 67)

พระนิพนธ์บทวิจารณ์ของสมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพนี้ เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการหาคำตอบเรื่องระยะเวลาที่ระบุในเพลงยาวเรื่องนี้ ซึ่งเป็นปัญหาจากที่ระบุว่า “ศักราช 2000 ปลาย” นั้นใช้ศักราชแบบใด คือพุทธศักราช มหาศักราช หรือจุลศักราช สมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพทรงอธิบายไว้ว่าอาจไม่ใช่พุทธศักราช “ถ้าหมายว่าพุทธศักราช กรุงศรี

อยุธยาสร้างเมื่อ พ.ศ. 1893 ครบ 2,000 ปีในรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ กรุงศรีอยุธยาจะสมบูรณ์พลสุขอยู่เพียง 107 ปี แล้วก็เข้ายุคเสื่อมมาก่อนแต่งเพลงยาวบทนี้ตั้ง 100 ปี” (กรมศิลปากร, 2542, น. 66) ซึ่งผู้วิจัยคาดว่าศักราชที่กล่าวถึงในเพลงยาวฯ อาจหมายถึงมหาศักราช ซึ่งบวกด้วย 621 จะเป็น พ.ศ. 2621 ซึ่งอยู่ในระยะเวลาหลังถึงพุทธกาลตามความเชื่อว่า พระพุทธศาสนาและมนุษย์ในสังคมจะถดถอยคุณงามความดีไปตามพุทธทำนาย จนครบอายุของพุทธศาสนา คือ 5,000 ปี ดังที่ระบุในเพลงยาวว่า “ไปจนครบปีเดือนคืนยาม จะสิ้นนามศักราชห้าพัน” และถ้าหากใช้จุลศักราชอันบวกด้วย 1181 ระบุถึง พ.ศ. 3181 ซึ่งเป็นระยะเวลาที่นานเกินไป ฉะนั้นวรรคที่ว่า “ศักราช 2000 ปลาย” ที่ระบุในเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา อาจหมายถึงมหาศักราช ด้วยความเหมาะสมด้านระยะเวลาและสอดคล้องกับความเชื่อเรื่องถึงพุทธกาลในพระพุทธศาสนา

ส่วนประเด็นเรื่องผู้แต่งนั้นมีหลักฐานกล่าวถึงจำนวน 2 เรื่อง คือท้ายตัวบทของเรื่องกล่าวถึงผู้แต่งคือ “สมเด็จพระนารายณ์เป็นเจ้าขุนบุรี ทำนายกรุงแต่เท่านี้” ในพงศาวดารฯ คำให้การขุนหลวงหาวัดกล่าวว่า เป็นพระราชนิพนธ์ของ พระเจ้าสุริเยนทราธิบดี หรือพระเจ้าเสือ หรือพระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) กล่าวว่าเนื้อหาดังกล่าวมาจากสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี หลักฐานในขณะนี้ไม่สามารถสรุปได้ว่าเป็นพระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระนารายณ์ หรือสมเด็จพระเจ้าสุริเยนทราธิบดี หรือสมเด็จพระกรุงธนบุรี แต่ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า วรรณคดีเรื่องนี้เป็นเรื่องที่เล่ากันปากต่อปากมาก่อนในสังคมไทยในอดีต โดยจิตร ภูมิศักดิ์ (2547, น. 104) กล่าวว่า เป็นลักษณะเด่นของกวีชาวบ้าน พบในรูปแบบคำพังเพย โดยมีกฎเกณฑ์การใช้จำนวนคำในระดับหนึ่ง คือ คำในวรรคหน้าและวรรคหลังจะต้องมีจำนวนคำที่เท่า ๆ กัน เป็นคำคู่ เช่น คนรักเท่าผืนหนัง คนชังเท่าผืนเสื่อ (คู่ 5) น้ำร้อนปลาเป็น น้ำเย็นปลาตาย (คู่ 4) รักกันหนาพากันหนิ (คู่ 3) ซึ่งการใช้คำลักษณะดังกล่าวนี้พบในเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยาด้วยเช่นกัน คือ

ฝิป่าจะวังเข้าสิงเมือง พระเสื่อเมืองจะเอาตัวหนี	ฝิเมืองนั้นจะออกไปอยู่ไพร พระกาลกุลีจะเข้ามาเป็นไส้
หรือ มิใช่เทศกาลร้อนก็ร้อนระงม มิใช่เทศกาลหนาวหนาวก็พัน	มิใช่เทศกาลลมลมก็พัด มิใช่เทศกาลฝนฝนก็อุบติ

(กรมศิลปากร, 2542, น. 70)

ลักษณะสำนวนโวหารดังกล่าวนี้เป็นวรรคคู่ คือวรรคหน้าและวรรคหลังมีเนื้อหาที่คล้ายคลึงกัน กล่าวถึงสิ่งหนึ่งในลักษณะเดียวกัน ใช้คำที่คล้ายกันทั้ง 2 วรรค เช่น คำว่า จะ ก็ มิใช่ เพื่อเน้นย้ำความหมาย หากสันนิษฐานว่าลักษณะดังกล่าวนี้เป็นที่นิยมในหมู่กวีชาวบ้าน ย่อมแสดงให้เห็นว่าเนื้อหาของเพลงยาวพญากรณ์กรุงศรีอยุธยาได้รับความนิยมในสังคมท้องถิ่นอยู่ก่อนหน้า อาจอยู่ในรูปแบบของภาษิตคำพังเพยแยกกันมาก่อนแล้วนำมาร้อยเรียงให้เป็นเรื่องราวเดียวกัน ในกาลต่อมาจึงมีการนำไปอ้างอิงเพื่อเตือนใจผู้คนหรือใช้ในทางการเมืองซึ่งมีการเสริมเติมแต่งสำนวนความเรื่อยมาจนกลายเป็นวรรณคดีลายลักษณ์ที่ปรากฏในปัจจุบัน

เมื่อพิจารณาเนื้อหาเพลงยาวพญากรณ์กรุงศรีอยุธยาแล้ว ผู้วิจัยพบที่มีความคล้ายคลึงกันกับเนื้อหาของอรรถกถามหาสุบินชาดก กล่าวคือ ผู้แต่งได้นำเนื้อหาความฝันและคำทำนายบางประการมาเพิ่มเติมในเนื้อหาของเพลงยาวพญากรณ์กรุงศรีอยุธยา แต่ไม่ได้นำเนื้อหาทั้งหมดและไม่ได้เรียงตามลำดับข้อตามอรรถกถาเดิม เช่น กล่าวถึงคำทำนายข้อ 10 ข้อ 14 ข้อ 6 โดยนำความฝันมาเพียงบางประการ หรือนำคำทำนายมาใช้ในเนื้อหาสั้น ๆ เท่านั้น ซึ่งจะได้อภิปรายดังต่อไปนี้

2. ความสัมพันธ์ทางด้านเนื้อหาระหว่างอรรถกถามหาสุบินชาดกกับเพลงยาวพญากรณ์กรุงศรีอยุธยา

เพลงยาวพญากรณ์กรุงศรีอยุธยาเป็นวรรณคดีที่มีเนื้อหากล่าวถึงเหตุการณ์ในอนาคตของสังคมโดยอิงเวลาในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นปัจจุบันแล้วพรรณนาเรื่องราวต่าง ๆ ว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต โดยสามารถพิจารณาเนื้อหาของเพลงยาวพญากรณ์กรุงศรีอยุธยาที่สัมพันธ์กับอรรถกถามหาสุบินชาดกได้ดังต่อไปนี้

2.1 ความฝันจากอรรถกถามหาสุบินชาดก

ในตัวของเพลงยาวพญากรณ์กรุงศรีอยุธยาระบุว่า “จึงเกิดเชิญเป็นมหัศจรรย์สืบหกประการ” (กรมศิลปากร, 2542, น. 69) ความดังกล่าวตรงกับจำนวนความฝันทั้งสิบหกประการของพระเจ้าปเสนทิโกศลในอรรถกถามหาสุบินชาดก แต่มีความฝันแสดงอยู่เพียง 2 ประการเท่านั้นในวรรคที่ว่า

กระเบื้องจะเฟื่องฟูลอย

น้ำเต้าอันลอยจะถอยจม

(กรมศิลปากร, 2542, น. 70)

โดยวรรคแรกนั้นตรงกับความฝันข้อที่ 13 ตามอรรถกถาว่า “ศิลาแห่งที่บใหญ่
ขนาดเรือนยอดลอยน้ำเหมือนดังเรือ” (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2553, น. 172) วรรคที่ 12
ตรงตามอรรถกถาว่า “กะโหลกน้ำเต้าจมน้ำได้” (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2553, น. 171) โดยคำ
ทำนายของความฝันทั้งสองข้อดังกล่าวไม่ปรากฏในเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา

2.2 เนื้อหาคำทำนายจากอรรถกถาหาสุบินชาดก

ผู้วิจัยพบว่าอรรถกถาหาสุบินชาดกมีเนื้อหาความฝันที่สัมพันธ์กับเพลงยาว
พยากรณ์กรุงศรีอยุธยาเพียง 2 ข้อ แต่เมื่อพิจารณาเนื้อหาคำทำนายจะพบว่ามีความสัมพันธ์
ค่อนข้างมาก โดยเริ่มจากในวรรคที่ว่า “ในลักษณะทำนายไว้บ่ซ่อนผิด” (กรมศิลปากร, 2542,
น. 70) คือกล่าวถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นจะไม่ผิดไปจากคำทำนายโบราณ แสดงให้เห็นว่าผู้แต่ง
ได้คัดเลือกคำทำนายจากอรรถกถาหาสุบินชาดกมาไว้ในเรื่องเพื่ออ้างอิงเหตุการณ์ และต้องการ
บอกว่าไม่ใช่เป็นเรื่องที่แต่งขึ้นมาใหม่และอาจเกิดขึ้นจริงตามคำทำนายเก่าแก่ จึงต้องอาศัย
การเทียบเคียงเนื้อหาที่ปรากฏในคำกลอนเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา และเนื้อหาคำทำนาย
ความฝันในอรรถกถาหาสุบินชาดก ซึ่งพบความคล้ายคลึงดังต่อไปนี้

มิใช่เทศกาลร้อนก็ร้อนระงม

มิใช่เทศกาลลมลมก็พัด

มิใช่เทศกาลหนาวหนาวก็พัน

มิใช่เทศกาลฝนฝนก็อุปติ

ทุกต้นไม้น้อยมหาสารพัด

เกิดวิบัตินานาทั่วสากล

เทวดาซึ่งรักษาพระศาสนา

จะรักษาแต่คนฝ่ายอุกศล

(กรมศิลปากร, 2542, น. 70)

ตรงกับคำทำนายความฝันข้อที่ 10 ว่าด้วยเรื่อง คนหุงข้าว ซึ่งมีคำทำนายว่า
“ลมทั้งหลายจักไม่พัดสม่าเสมอ พัดแรงจัดทำให้วิมานในอากาศของเทวดาสั่นสะเทือน เมื่อวิมาน
เหล่านั้ันถูกลมพัดสั่นสะเทือน หมู่เทวดาก็พากันโกรธ แล้วจักไม่ให้ฝนตก... จักไม่ตกเป็นอุปการะ
แก่การไถและการหว่านในที่ทั้งปวง” (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2553, น. 170) จากคำทำนาย
ดังกล่าวเมื่อเทียบกับเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยาพบว่า มีอนุภาคและเหตุการณ์ที่
คล้ายกันคือ กล่าวถึงฤดูกาล พืชพรรณ และความเชื่อเรื่องเทวดา โดยคำกลอนกล่าวถึงฤดูกาลจะ
แปรเปลี่ยนไปไม่เหมือนเคย พืชพรรณธัญญาหารต่าง ๆ จะไม่งอกงาม และการกล่าวถึงเทวดาที่

เคลื่อนจากอรรถกถาหาสุบินชาดกไปบ้าง คำกลอนกล่าวถึงเทวดาที่คอยดูแลรักษาผู้ประพาศิธรรมจะรักษาแต่ผู้มีจิตตอกุศล ซึ่งในอรรถกถาหาสุบินชาดกกล่าวถึงเทวดาที่บันดาลไม่ให้ฝนตก

หรือในวรรคที่ว่า “ภรรยาจะฆ่าซึ่งคุณผัว” (กรมศิลปากร, 2542, น. 70) คล้ายคลึงกับความฝันข้อที่ 14 ว่าด้วยเรื่อง เขียนโล่ง ซึ่งมีคำทำนายว่า “พวกนางจักดำด้วยประการต่าง ๆ ทิ่มตำเอาด้วยหอกคือปาก กัดไว้ในอำนาจดังทาสและคนรับใช้” (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2553, น. 173) ตามอรรถกถาหาสุบินชาดก หรือวรรคที่กล่าวว่า

ผู้มีศีลจะเสียซึ่งอำนาจ

นักปราชญ์จะตกต่ำด้วย

(กรมศิลปากร, 2542, น. 70)

วรรคดังกล่าวคล้ายคลึงกับคำทำนายในอรรถกถาหาสุบินชาดกข้อที่ 16 เรื่อง แพะไล่เสือ ว่า “แม้ภิกษุผู้ชั่วช้าทั้งหลายแล้ว ก็จักพากันเบียดเบียนภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก เหล่านั้นไม่ได้ที่พำนัก ก็พากันแอบเข้าป่าแฝงอยู่ในที่รก ๆ” (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2553, น. 174) คำทำนายดังกล่าวนั้นเปรียบภิกษุผู้มีศีลเหมือนกับเสือ แต่เมื่อไม่ได้รับการอุปถัมภ์แล้ว ภิกษุผู้ทุศีลจึงข่มเหง ไม่มีความสามารถหรือโอกาสเผยแผ่ความรู้จนตกต่ำดังในคำกลอน หรือในวรรคที่ว่า

ผู้มีตระกูลจะสูญเผ่า

เพราะจันทานมันเข้ามาเสพสม

(กรมศิลปากร, 2542, น. 70)

คล้ายกับคำทำนายความฝันข้อที่ 6 เรื่องสุนัขจิ้งจอกปัสสาวะใส่เถาตอง ในอรรถกถาหาสุบินชาดก มีความว่า “เมื่อพวกมีสกุลเหล่านั้น ไม่อาจเลี้ยงชีวิตอยู่ได้ จักคิดว่าเราต้องอาศัยพวกเหล่านี้เลี้ยงชีวิตสืบไป แล้วก็พากันยกธิดาให้แก่ผู้ไม่มีสกุล” (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2553, น. 167) ซึ่งคำพยากรณ์ในเพลงยาวกรุงศรีอยุธยาอาจกล่าวในทำนองว่า การที่บรรดาผู้มีตระกูลยกบุตรสาวของตนเองให้กับผู้ไม่มีศถาบรรดาศักดิ์หรือชนชั้นจันทานนั้น จะทำให้ตระกูลสูญสิ้นชื่อดังที่กล่าวถึงในอรรถกถาหาสุบินชาดก

หรือคำกลอนที่คล้ายคลึงกับคำทำนายความฝันข้อที่ 1 ว่าด้วยเรื่องโคอุสุภราช 4 ตัวจะวิ่งชนกันในอรรถกถาหาสุบินชาดกที่ว่า

ทั้งแพร่พรว่านยากก็อาเพศ
จวงจันทน์พรไม้อันหอมรส
ทั้งเข้าก็จะยากหมากจะแพง

เคยเป็นคุณวิเศษก็เสื่อมหมด
จะถอยถดไปตามประเพณี
สารพันจะแห้งแล้งเป็นถั่วถั่ว

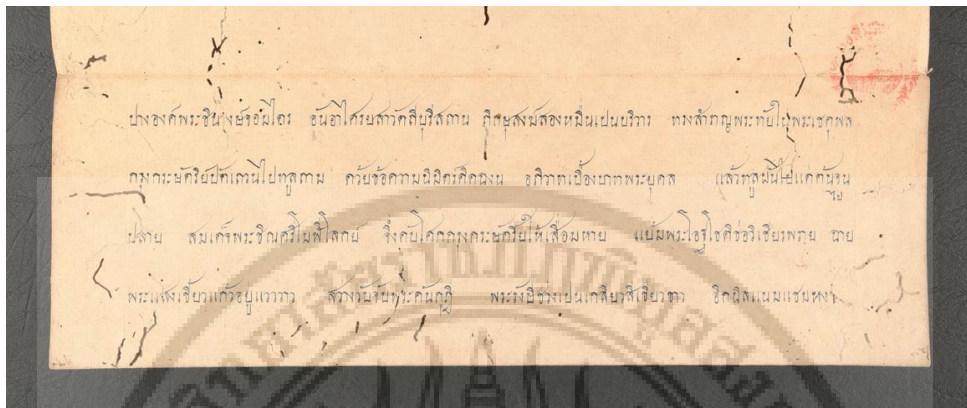
(กรมศิลปากร, 2542, น. 70)

ซึ่งตรงกับคำทำนายที่ว่า “ฝนจกแล้งและดินเมฆจกขาด (กลุ่มเมฆจะไม่เกิด) ข้าวกล้าจกแห้ง ทุพภิกขภัยจะเกิด” (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2553, น. 164) คำกลอนดังกล่าวของเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยานั้นคล้ายคลึงกับอรรถกถามหาสุบินชาดกในส่วนที่กล่าวถึงพืชพันธุ์ต่าง ๆ ที่เสียหายจากฤดูกาลที่เปลี่ยนแปลงไปผิดธรรมชาติ และราคาของพืชพรรณเหล่านั้นที่แพงขึ้นเนื่องจากเสียหายและหาได้ยาก

เนื้อหาความฝันและคำทำนายดังกล่าวที่ปรากฏข้างต้นแสดงให้เห็นความสัมพันธ์กับอรรถกถามหาสุบินชาดกซึ่งเป็นเรื่องต้นทาง จากนั้นได้นำเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา มาเปรียบเทียบกับพุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศล ฉบับหอสมุดแห่งชาติ สำนวนเลขที่ 196 ซึ่งพบความสัมพันธ์บางประการด้านถ้อยคำสำนวนร่วมกันของทั้ง 2 เรื่อง ดังการอธิบายต่อไปนี้

3. ความสัมพันธ์ระหว่างเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยาและพุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศล ฉบับหอสมุดแห่งชาติ สำนวนเลขที่ 196

ลักษณะตัวบทของพุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศล ฉบับหอสมุดแห่งชาติ สำนวนเลขที่ 196 เป็นฉันทลักษณ์ที่พัฒนามาจากกลอนเพลงยาว ดำเนินเรื่องตามอรรถกถามหาสุบินชาดกในส่วนปัจจุบันวัตถุ คือพระสุบินทั้ง 16 ประการของพระเจ้าปเสนทิโกศลและพุทธทำนายของพระพุทธเจ้าต่อความฝัน 16 ประการ

ภาพ 1 เนื้อความหน้าต้นสมุดไทย จำนวนเลขที่ 196 ลักษณะเป็นสมุดไทยขาว
อักษรไทย ภาษาไทย เส้นหมึก มีเนื้อความจำนวน 17 หน้าสมุดไทย
(ที่มา: สมุดไทย หน้าที่ 1 จำนวนเลขที่ 196 ฉบับหอสมุดแห่งชาติ)

ถ้อยคำจำนวนบางแห่งในเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยาที่มีความคล้ายคลึงกับ
พุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศล ฉบับหอสมุดแห่งชาติ จำนวนเลขที่ 196 สามารถ
พิจารณาเปรียบเทียบตามตารางดังนี้

ตาราง 1 แสดงการเปรียบเทียบสำนวนเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา
กับพุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศล ฉบับหอสมุดแห่งชาติ จำนวนเลขที่ 196

เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา	พุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศล ฉบับ หอสมุดแห่งชาติ จำนวนเลขที่ 196
พระเลื้อเมืองจะเอาตัวหนี	พระเลื้อเมืองทรงเมืองเรืองฤทธิ์
ทั้งเข้าก็ยากหมากก็แพง	จะเกิดเข้ายากหมากแพงทุกแห่งหล้า
เทวดาซึ่งรักษาพระศาสนา จะรักษาแต่คนฝ่ายอกุศล	เทวันอันรักษาศาสนา จะรักษาแต่คนที่อาสัจ
มิตศนจะฆ่าซึ่งความรัก	มิตรรักก็จะตัดความรักคน
ผู้มีศีลจะเสียซึ่งอำนาจ	ผู้มีศีลก็จะเสียศิวาวัฒน์
ทั้งอายุศม์จะลอยเคลื่อนจากเดือนปี ประเวณีจะแปรปรวนตามวิสัย	ประเพณีปีเดือนก็เปื้อนปน ฤดูฝนหนาวร้อนก็ผ่อนไป
นักปราชญ์จะตกต่ำด้อย	คือนักปราชญ์ผู้รู้ธรรมจะต่ำด้อย
กระเบื้องจะเฟื่องฟูลอย	พาลจะลอยเฟื่องฟูขึ้นชูศรี

จากตารางถ้อยคำสำนวนของทั้งสองเรื่องนั้นอยู่ต่างตำแหน่งกัน แต่มีความคล้ายคลึงกันเป็นอย่างมาก ซึ่งสังเกตได้ว่าในแต่ละวรรคมีคำที่เป็นคำหลัก เช่น พระเลื้อเมือง... ..เข้ายากหมากแพง... เทวดา, เทวันรักษาพระศาสนา... มิตร...ความรัก ผู้มีศีล... เดือนปี...ประเพณี... นักปราชญ์... ..เพื่องฟู... ถือเป็นคำสำคัญในวรรณคดีนั้น ๆ การเปรียบเทียบถ้อยคำสำนวนในตารางข้างต้นนั้นแสดงให้เห็นว่า เพลงยาวพญากรรมกรกรุงศรีอยุธยาอาจเป็นต้นทางสำคัญของการเริ่มแต่งพุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศล เหตุที่กล่าวเช่นนั้นเนื่องด้วยเพลงยาวพญากรรมกรกรุงศรีอยุธยามีความเป็นมุขปาฐะชัดเจนกว่า เช่น เสียงทำยวรรคที่ยังไม่ตรงกับเสียงที่กำหนดดังปัจจุบัน จำนวนคำในบาทที่ไม่ตายตัว ขณะที่พุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศลมีเสียงทำยวรรคที่ลงตัวตามแบบแผนและจำนวนคำในแต่ละบาทค่อนข้างเท่ากัน รวมถึงมีการแบ่งเนื้อหาอย่างเป็นระบบ ทั้งเนื้อหาส่วนต้นที่เป็นบทนำเรื่อง ส่วนเนื้อหาที่เป็นความฝันและคำทำนายทั้ง 16 ประการเรียงตามลำดับตามที่ปรากฏในอรรถกถามหาสุบินชาดก และเนื้อหาส่วนสรุป ทำให้เป็นการประพันธ์แบบลายลักษณ์ที่มีความเป็นระเบียบแบบแผนมากขึ้น

ความสัมพันธ์ดังกล่าวยังแสดงให้เห็นถึงความแพร่หลายของเรื่องอรรถกถามหาสุบินชาดกด้วย ซึ่งสมเด็จพระยามหาราชานุภาพ (กรมศิลปากร, 2542, น. 66 - 67) กล่าวว่า “ที่จริงน่าจะเป็นด้วยคนชอบเอาพุทธพยากรณ์ในมหาสุบินชาดกมาเปรียบในเวลาเมื่อเห็นอะไรวิปริตผิดนิยม เกิดเป็นภยันตรายก่อนแล้วจึงเลยเลื่อนไปเข้าใจกันว่าเป็นคำพยากรณ์” ท่านยังเรียกเพลงยาวพญากรรมกรกรุงศรีฯ ว่า “เพลงยาวพุทธทำนาย” ที่ “เห็นจะมีใครมีใครถือว่าสำคัญมาจนเมื่อเสียพระนครศรีอยุธยา จึงเกิดเห็นสมดังพยากรณ์ เพลงยาวบทนี้ก็เลยศักดิ์สิทธิ์ขึ้น” ก่อนความนิยมจากมุขปาฐะจะถูกบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรเก็บรักษาไว้ในวัด ด้วยว่าเป็นวรรณกรรมพุทธศาสนา หรือเป็นพุทธทำนายของเก่าแก่จากพระโอษฐ์พระพุทธเจ้า จึงกลายเป็นพุทธบูชาและสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาตามความเชื่อ

เนื้อหาที่สัมพันธ์ดังกล่าวนี้นี้จึงแสดงให้เห็นความแพร่หลายของอรรถกถามหาสุบินชาดกที่นอกจากจะต่อยอดสร้างสรรค์เป็นพุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศลหลากหลายสำนวนแล้ว ยังทำให้เห็นการเชื่อมโยงระหว่างวรรณคดี 2 เรื่องดังกล่าวคือ เพลงยาวพญากรรมกรกรุงศรีอยุธยาและพุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศล ฉบับหอสมุดแห่งชาติ สำนวนเลขที่ 196 นี้

สรุปและอภิปรายผล

อรรถกถา महासुบินชาดก เป็นอรรถกถาชาดกที่มีความน่าสนใจอีกเรื่องหนึ่ง มีการนำเรื่องราวในปัจจุบันวัตถุนี้นำไปแต่งวรรณคดีเรื่องพุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศล โดยตัวละครสำคัญคือ พระพุทธเจ้าที่ทรงทำหน้าที่ทำนายพระสุบินของพระเจ้าปเสนทิโกศล แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของพระพุทธเจ้าในฐานะสัพพัญญูผู้รู้แจ้งของโลก ความโดดเด่นของอรรถกถา महासुบินชาดกดังกล่าวจึงมีความสำคัญต่อการสร้างสรรค์พุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศลฉบับต่าง ๆ

ผู้วิจัยพบเอกสารโบราณเรื่องพุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศล ฉบับหอสมุดแห่งชาติ สำนวนเลขที่ 196 นี้จำนวนมาก แสดงให้เห็นถึงความนิยมแพร่หลายของแบบสำนวนดังกล่าว ซึ่งพบว่าสำนวนเลขที่ 196 ยังมีถ้อยคำสำนวนที่สัมพันธ์กับเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยาด้วย ความคล้ายคลึงดังกล่าวนี้ทำให้ทราบถึงความแพร่หลายในอดีตของเรื่องที่น่าจะเริ่มมาจากมุขปาฐะ เป็นภาชิตที่นิยมก่อนนำมาเรียบเรียงจนเป็นลายลักษณ์

ในขณะที่เดียวกันนอกจากเนื้อหาและสำนวนถ้อยคำที่สัมพันธ์กันแล้ว ทั้งอรรถกถา มหาสุบินชาดก วรรณคดีพุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศล และเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยาต่างมุ่งนำเสนอแนวคิดที่สัมพันธ์กันคือ ความวิบัติของสังคมที่เกิดขึ้นมาจากมนุษย์ละทิ้งศีลธรรม จึงใช้กลวิธีการทำนายเข้ามาเพื่อเป็นเครื่องมือเตือนสติพุทธศาสนิกชนทั้งหลายในสังคมและน้อมนำจิตใจเข้าสู่หนทางแห่งพระพุทธศาสนาเพื่อความสันติสุข

ข้อเสนอแนะ

วรรณคดีพุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศลยังมีอีกหลายสำนวนที่แพร่หลายอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ ของไทย หรือมีอิทธิพลกับการสร้างงานศิลปกรรมทางพุทธศาสนา เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม จึงมีความน่าสนใจที่จะศึกษาเปรียบเทียบ ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทวรรณคดีกับศิลปะแขนงนั้น ๆ ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. *ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 5*. (2542) กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์.

คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัดและพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์. (2507). กรุงเทพฯ: คลังวิทยา.

จิตร ภูมิศักดิ์. (2547). *โองการแข่งน้ำ และข้อคิดใหม่ในประวัติศาสตร์ไทยลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ฟาเดียวกัน.

ธนิต อยู่โพธิ์. (2508). *นิทานวรรณคดี*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิพร

พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม). (2551). กรุงเทพฯ: ศรีปัญญา.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย. (2553). *พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก ภาค 1 เล่ม 2*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). นครปฐม: มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย.

พุทธทำนายฝันพระยาปถเวน มีนิราศนรินทร์ต่อท้าย. สมุดไทยขาว. อักษรไทย. ภาษาไทย. เส้นหมึก. เลขที่ 196 ตู 115 ชั้น 6/5 มัดที่ 29. กรุงเทพฯ: หอสมุดแห่งชาติ.

